

De la semnarea unui tratat internațional la respectarea lui

Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale a fost publicată în rubrica Document în chiar primul număr al revistei **Altera**, în 1995, iar comentariile au fost semnate de Christoph Pan, Valentin Stan și Varujan Vosganian (care scria: „Regret că unele partide politice susțin ideea că ratificarea Convenției-cadru exclude necesitatea unei legi a minorităților naționale. Regret, de asemenea, că ratificarea Convenției-cadru, în unanimitate, în Parlament nu se reflectă cu aceeași unanimitate în toleranța față de minoritățile naționale. Raportul preliminar al Comisiei speciale a Camerei Deputaților privind Legea minorităților și a Comisiei pentru Învățămînt a Senatului cu privire la Legea Învățămîntului sînt argumente pe care le menționez cu tristețe.”)

Au trecut cinci ani. În acești cinci ani **Convenția-cadru** a intrat în vigoare (în februarie 1998, conform art. 28, după ce a fost ratificată de 12 state), iar în cursul anului 1999 au fost trimise primele rapoarte cu privire la „măsurile legislative și de altă natură, adoptate în aplicarea angajamentelor” enunțate de **Convenția-cadru**, conform art. 25. Tot în acești cinci ani, în România nu s-a adoptat încă **Legea minorităților naționale**, iar **Legea educației naționale**, chiar și în varianta nouă, mult îmbunătățită, lasă încă de dorit.

Primul text publicat ca document în acest număr al revistei **Altera** prezintă poziția oficială a Guvernului României (referitor la articolele 4, 6 și 14 ale **Convenției-cadru**), al doilea este **Raportul paralel**, întocmit de Gabriel Andreescu, cunoscut activist în domeniul drepturilor omului și ale minorităților naționale, membru marcant al APADOR-CH (Comitetul Helsinki Român).

Raportul oficial, trimis la 24 iunie 1999 către Consiliul Europei, afirmă fără doar și poate: „legislația în vigoare în domeniul drepturilor persoanelor aparținînd minorităților naționale corespund dispozițiilor Convenției-cadru”. **Raportul paralel**, finalizat în octombrie 1999, este un răspuns față de această abordare a problemei minorităților.

Au fost preluate în acest capitol al revistei **Altera** acele părți din rapoarte care se referă la articolele 4, 6 și 14 ale **Convenției-cadru**. Selectarea nu este întâmplătoare, aceste articole tratînd problemele existențiale ale minorităților (egalitatea în drepturi și educația), fiind totodată și cele mai deficitare în soluții.

Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale

Art. 4

1. *Părțile se angajează să garanteze fiecărei persoane aparținînd unei minorități naționale dreptul la egalitate în fața legii și la egala protecție a legii. În această privință, orice discriminare bazată pe apartenența la o minoritate națională este interzisă.*

2. *Părțile se angajează să adopte, dacă este cazul, măsuri adecvate pentru a promova, în toate domeniile vieții economice, sociale, politice și culturale, egalitatea deplină și efectivă între persoanele aparținînd unei minorități naționale și cele aparținînd majorității. Ele se vor ține seama în mod corespunzător, în această privință, de condițiile specifice în care se află persoanele aparținînd minorităților naționale.*

3. *Măsurile adoptate în conformitate cu paragraful 2 nu vor fi considerate acte de discriminare.*

Raportul României¹

Paragraf 1, 2 și 3

Descriere

Principiul egalității și al nediscriminării care se află la baza sistemului universal actual al drepturilor și libertăților fundamentale ale omului este înscris în Constituția României.

Conform acestui principiu constituțional, cetățenii români fără nici o deosebire de rasă, naționalitate, se pot bucura în mod egal de toate principiile și libertățile prevăzute de Constituție și de legi, pot participa în egală măsură

la viața publică, economică, socială și culturală, fără privilegii sau discriminare, fiind egali în fața legii și autorităților publice.

Egalitatea în drepturi între toți cetățenii țării, stipulată în Constituție, reprezintă prin ea însăși o egalitate a șanselor acordate tuturor cetățenilor. În consecință, ea trebuie să fie garantată pentru toți cetățenii. Din acest motiv, Constituția stipulează fără excepție că statul recunoaște și garantează dreptul de identitate pentru persoanele aparținând minorităților etnice, cât și dreptul la nediscriminare. Constituția prevede că măsurile de protecție pe care statul le ia în vederea apărării, dezvoltării și exprimării identității etnice, culturale, lingvistice și religioase a persoanelor aparținând minorităților naționale trebuie să țină cont de principiile de egalitate și de nediscriminare în raport cu ceilalți cetățeni români.

Legea garantează protecția egală a tuturor cetățenilor și sancționează discriminările.

În consecință, România are cadrul constituțional și legislativ care să garanteze o egalitate deplină și efectivă în fața legii pentru toți cetățenii României ca și participarea persoanelor aparținând minorităților naționale, în condiții de egalitate deplină și efectivă cu populația majoritară, în toate domeniile vieții economice, sociale, politice și culturale.²

Cadru juridic

Constituție

Articol 4, Egalitatea între cetățeni

(2) *„România este patria comună și indivizibilă a tuturor cetățenilor săi, fără deosebire de rasă, de naționalitate, de origine etnică, de limbă, de religie, de sex, de opinie, de apartenență politică, de avere sau de origine socială.”*

Articol 16, Egalitatea în drepturi

(1) *„Cetățenii sînt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări.”*

Art. 6, Dreptul la identitate

(2) *„Măsurile de protecție luate de stat pentru păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității persoanelor aparținând minorităților naționale trebuie să fie conforme cu principiile de egalitate și de nediscriminare în raport cu ceilalți cetățeni români.”*

Constituția interzice în mod explicit orice instigare la ură națională, rasială, de clasă sau religioasă ca și incitarea la discriminare, separatism teritorial sau la violență publică. Legea fundamentală garantează libertatea de religie și de conștiință (art. 29) și stipulează că drepturile și libertățile trebuie să fie exercitate de cetățenii României în bună credință, fără a atinge drepturile și libertățile celorlați (art. 54).

În plus, Constituția României garantează principiul liberului acces la justiție în articolul 21.

(1) *„Orice persoană se poate adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime.”*

(2) *„Nici o lege nu poate îngrădi exercitarea acestui drept.”*

Pentru a pune în practică principiul liberului acces la justiție, Constituția României prevede, în articolul 127, paragraful 2, că:

„Cetățenii aparținând minorităților naționale, precum și persoanele care nu înțeleg sau nu vorbesc limba română au dreptul de a lua cunoștință de toate actele și lucrările dosarului, de a vorbi în instanță și de a pune concluzii, prin interpret; în procesele penale acest drept este asigurat în mod gratuit.”

Articolul 24 din Constituție garantează dreptul la apărare și dreptul de a fi asistat de un avocat liber ales sau din oficiu, tot timpul procesului.

Ședințele instanțelor de judecată sînt publice (art. 126 din Constituție).

Fapte

În exercițiul dreptului de liber acces la justiție nu a existat caz în care instanțele de judecată să fi refuzat a primi, a înregistra și a urmări o reclamație provenind din partea persoanelor aparținând unei minorități naționale, care să fi invocat ulterior acte de discriminare, datorită apartenenței lor la o minoritate națională.

Nu a existat caz în care dreptul la apărare să fi fost refuzat unui cetățean român aparținând unei minorități naționale, nici caz de refuz din partea unui avocat de a reprezenta clientul său din cauza originii sale etnice sau a naționalității sale.

Principiul în conformitate cu care ședințele instanțelor de judecată sînt publice se aplică fără discriminare. Nu au existat semnalări privind abuzuri în folosirea procedurilor de audiență sau de judecată în ședințe cu caracter public restrîns sau în cameră de consiliu, la care se poate face apel, însă numai în condițiile prevăzute de lege.

Obligația organelor de urmărire penală de a informa persoanele reținute sau arestate, în „limba pe care o înțeleg”, asupra motivelor care se găsesc la baza actelor respective, ca și dreptul oricărei persoane care nu cunoaște limba română sau al cetățenilor români aparținând unei minorități naționale, de a vorbi în fața instanțelor, prin interpret (Constituția, articolul 127), sînt respectate.

Verificînd situația la nivel local, Ministerul Justiției a ajuns la concluzia că nici o reclamație nu a fost prezentată din partea unei persoane (martor sau justițiabil) care să fi semnalat absența unui interpret sau un răspuns incorect din partea instanțelor cauzat de o insuficientă înțelegere a întrebării pe care ar fi avut-o de pus sau de o insuficiență de abilitare a expresiei în limba română.

Nu au existat nici dosare în cazul cărora recursul să fi fost introdus sub motivul lipsei de cunoaștere a limbii române sau al dificultății de exprimare în această limbă.

Paragraful 2

Descriere și cadru juridic

Așa cum s-a arătat în primul paragraf al prezentului raport, România are cadrul constituțional și legislativ în stare de a garanta o egalitate deplină și efectivă între toți cetățenii, în toate domeniile vieții economice, sociale, politice și culturale. Astfel, Constituția garantează, printr-o serie de dispoziții sectoriale, participarea persoanelor aparținînd minorităților naționale, în condițiile de egalitate deplină și efectivă cu cetățenii români aparținînd majorității, la viața economică, socială, politică și culturală. În acest sens, una din dispozițiile extrem de importante este aceea din articolul 59, paragraful 2, relativ la participarea directă a acestor persoane la viața parlamentară:

(2) „Organizațiile cetățenilor aparținînd minorităților naționale, care nu întrunesc în alegeri numărul de voturi pentru a fi reprezentate în Parlament, au dreptul la cîte un loc de deputat, în condițiile legii electorale. Cetățenii unei minorități naționale pot fi reprezentați numai de o singură organizație.”

Unele dispoziții constituționale din domeniul drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, vizînd în întregime ansamblul cetățenilor români, prezintă un interes particular pentru persoanele aparținînd minorităților naționale.

Astfel, articolul 25 din Constituție garantează, pentru fiecare cetățean, dreptul la liberă circulație, în țară și în străinătate, la fel dreptul de a-și stabili domiciliul sau reședința sa în orice localitate a țării, de a emigra și de a reveni în propria sa țară.

Articolul 29, deja menționat în raport, consacră libertatea de conștiință, de opinie și de religie, autonomia cultelor religioase în raport cu statul, libertatea privind educația religioasă a copiilor.

Art. 32, paragraful 3, din Constituție garantează de asemenea „dreptul persoanelor aparținînd minorităților naționale de a învăța limba lor maternă și dreptul de a putea fi instruite în această limbă”.

Pe de altă parte, persoanele aparținînd minorităților naționale beneficiază pe de-a-ntregul de dispozițiile Constituției avînd ca obiect dreptul de asociere (articolul 37):

(1) „Cetățenii se pot asocia liber în partide politice, în sindicate și în alte forme de asociere.”

(2) „Partidele sau organizațiile care, prin scopurile ori prin activitatea lor, militează împotriva pluralismului politic, a principiilor statului de drept ori a suveranității, a integrității sau a independenței României sînt neconstituționale.”

Dispoziții specifice adresîndu-se persoanelor aparținînd minorităților naționale se regăsesc de asemenea în articolul 127, paragraful 2, din Constituție, relativ la dreptul deja menționat, la interpret în cursul procedurii juridice.

Prevederile constituționale care garantează pentru persoanele aparținînd minorităților naționale participarea la viața economică, socială, politică și culturală, în condiții de egalitate deplină cu populația majoritară, se regăsesc într-o serie de legi ce reglementează diversele sectoare de activitate. De exemplu, Legea învățămîntului (1995)

conține un capitol relativ la educația în limbile persoanelor aparținând minorităților naționale (Titlul XII). Dispoziții detaliate privind participarea persoanelor aparținând minorităților naționale la procesul electoral sînt prevăzute prin Legea privind alegerea în Camera Deputaților și în Senat (Legea nr. 68/ 15 iulie 1991) modificată prin amendament în 1996, Legea partidelor politice (Legea nr. 27/ 1996), Legea audiovizualului, Legea administrației publice locale etc.

Fapte

Membrii organizațiilor persoanelor aparținând minorităților naționale au candidați pentru mandatele Parlamentului în aceleași condiții ca și colegii lor aparținând partidelor politice.

Pentru actuala legislatură, 25 deputați și 11 senatori au fost aleși la propunerea Uniunii Democrată a Maghiarilor³ din România (UDMR). În plus, 15 deputați au fost aleși, fiecare reprezentînd o organizație aparținând minorităților naționale.

Contribuții substanțiale sînt vărsate din bugetul statului pentru a sprijini învățămîntul în limbile aparținând minorităților naționale, pentru a susține viața culturală și spirituală a persoanelor aparținând minorităților naționale — pentru editarea de manuale școlare, cărți și alte publicații în limbile materne și pentru alte tipuri de activități relative la cultura, spiritualitatea minorităților (a se vedea în acest sens datele deja prezentate privind punerea în aplicare a articolelor 5, 7, 8, 9, 12, 13, 15 din Convenția-cadru).

Toate aceste măsuri au fost adoptate în vederea promovării unei egalități depline și efective privind participarea persoanelor minorităților naționale la viața economică, socială, politică și culturală și nu sînt considerate ca măsuri discriminatorii. Îndeplinirea acestor măsuri se face în respectul prevederii constituționale potrivit căreia „*măsurile de protecție luate de stat pentru păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității persoanelor aparținând minorităților naționale trebuie să fie conforme cu principiile de egalitate și de nediscriminare în raport cu ceilalți cetățeni români*” (articolul 6, paragraful 2).

Infrastructura statului

Responsabilitatea unei bune puneri în aplicare a dispozițiilor din articolul 4 al Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale revine instituțiilor Statului competente în materie, și anume: Ministerul Educației Naționale, Ministerul Culturii, Departamentul Administrației Publice Locale, Ministerul Muncii și Protecției Sociale etc. În cadrul acestui sistem instituțional un rol major revine Departamentului pentru Protecția Minorităților Naționale, creat în ianuarie 1997 și coordonat de un ministru, membru cu drepturi depline al Guvernului. Pînă în prezent această funcție a fost ocupată de un reprezentant al Uniunii Democratice a Maghiarilor din România. Printre atribuțiile acestui Departament figurează aceea de supravizare a punerii în aplicare a actelor normative interne și internaționale privind protecția minorităților naționale, „*examinarea sesizărilor formulate de cetățeni sau organizații aparținând minorităților naționale referitor la actele organelor de administrație publică*”.

În același timp, în contextul general al perfecționării și dezvoltării sistemului de protecție a drepturilor omului în România, instituția de Avocatul Poporului a fost fondată în 1997, avînd ca obiectiv protecția drepturilor și libertăților cetățenilor în raporturile lor cu autoritățile publice (articolul 1 al Legii nr. 35, 1997). Avocatul Poporului își exercită atribuțiile din oficiu sau la cererea persoanelor ale căror drepturi au fost afectate. Sesizările pot fi introduse pentru orice persoană fizică, fără deosebire de cetățenie, vîrstă, apartenență politică sau convingeri religioase (articolul 14, paragrafele 1 și 2). În cazul în care constată o violare a drepturilor omului, Avocatul Poporului solicită autorităților responsabile de a revoca măsura respectivă și de a repara prejudiciile. Acest mecanism este pe deplin accesibil cetățenilor români aparținând minorităților naționale în vederea obținerii reparației eventualelor încălcări a drepturilor lor prevăzute prin legislația internă și Convențiile internaționale la care România ia parte.

NOTE

1. Față de modul în care Guvernul României a întocmit acest raport, **Raportul paralel** specifică: „*În concordanță cu hotărîrea prin care a fost înființat Comitetul Interministerial pentru Minorități Naționale (a fost fondat în data de 7 august 1998, prin Hotărîrea de Guvern nr. 460), raportul oficial asupra aplicării Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale ar fi trebuit să fie elaborat de către această instituție. Nici Comitetul Interministerial pentru Minorități, nici Departamentul pentru Protecția Minorităților nu a fost informat de către Ministerul de Externe despre elaborarea raportului național, deși aceste*

organisme specializate ale Guvernului Român dețineau informația și responsabilitatea de a defini politici în domeniul minorităților naționale. Nici organizațiile minorităților naționale și nici cele care promovează drepturile omului nu au fost implicate, într-un fel sau altul, în discuții privind aplicarea Convenției Cadru de către România. Nu a fost informată nici opinia publică despre răspunsul statului român la această problemă extrem de importantă. S-ar putea chiar afirma că Ministerul Român de Externe a ținut secretă în mod deliberat întocmirea acestui raport.” (n. red.)

2. Deși România a ratificat de 30 de ani **Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială** (adoptată de ONU la 21 decembrie 1965), nu a recunoscut încă competența Comitetului ONU Împotriva Discriminării Rasiale (conform art. 14 din Convenție; țări vecine ca Ucraina, Bulgaria, Ungaria au recunoscut această competență). O lege împotriva tuturor formelor de discriminare se află încă în stadiul unui proiect elaborat de Departamentul pentru Protecția Minorităților Naționale. (n. red.)

3. **Raportul oficial**, varianta în limba franceză, operează cu denumirile de „Magyares” în loc de „Hongrois” și „Tsiganes” în loc de „Roma”. Folosirea termenului de „Magyars” de către reprezentanții oficiali ai României (și Slovaciei) a fost contestat de nenumărate ori la diferite întâlniri internaționale (chiar la ONU și OSCE), considerînd că prin această noțiune complet străină de limba franceză sau engleză se încearcă să se creeze diferențe artificiale între unguri (ca popor ce locuiește în Ungaria) și maghiari (ca minorități în alte state). Cît despre termenul de „țigani”, se cunoaște foarte bine poziția liderilor comunității, care au cerut de repetate ori autorităților din România ca să nu-l folosească în mod oficial. (n. red.)

Raportul paralel

Comentariu la art. 4, para.1 și 2.

Este important să se monitorizeze diferențele dintre prevederile legale și practica propriu-zisă. În România există o diferență semnificativă între valoarea unor prevederi și faptul că nu sînt puse în practică. Această diferență este evidențiată de proliferarea limbajului agresiv și de discriminarea romilor pe piața de muncă. Distanța între legislație și practică se datorează slabei autorități a legii.

Comentariu la art. 4, para. 1.

O amenințare considerabilă pentru „*dreptul egalității în fața legii și al protecției egale a legii*” este de natură instituțională. Este provocată de atitudinea Serviciului Român de Informații (SRI) față de problema minorităților naționale în România.

O dată cu înființarea lui în martie 1990, Serviciul Român de Informații a preluat departamentul fostei Securități care monitoriza activitățile maghiarilor în România, etichetate ca „iredentism”. Minoritățile naționale și maghiarii în special erau priviți ca o amenințare pentru politica de asimilare a lui Ceaușescu. Majoritatea membrilor fostei Securități erau formați din perspectiva național-comunismului al cărui garanți erau. După 1990, mulți dintre ei au devenit membrii SRI. Departamentul pentru iredentism și-a continuat activitatea. Într-o oarecare măsură, departamentului i s-a schimbat numele în „*apărare a Constituției*”, dar faptele demonstrează că atitudinea SRI nu s-a schimbat.

Modul în care SRI abordează problema minorităților naționale este clar ilustrat de Raportul privind îndeplinirea atribuțiilor SRI-ului în privința minorităților naționale.

Raportul din octombrie 1993 — septembrie 1994 începe cu capitolul „*Apărarea autorității legii*”, unde o primă amenințare a securității naționale este identificată în problemele legate de minoritățile naționale, în special cele privitoare la minoritatea maghiară și comunitatea romilor¹.

Raportul atrage atenția asupra acțiunilor avînd ca scop „*exacerbarea naționalismului*” și avînd „*tendențe extremiste și separatiste*”. Conform raportului, SRI a identificat acțiuni cu caracter extremist-naționalist care amenință autoritatea legii, afirmînd că aceste acțiuni aparțin minorităților și unor „*organizații naționalist-extremiste din străinătate*”. Ca exemplu de inițiativă de natură extremă, Raportul menționează „*campania de adunare a semnăturilor destinate susținerii proiectului de lege privind educația pentru minoritățile naționale*” (p. 5). Astfel, pentru Serviciul Român de Informații, exercitarea unui drept constituțional, o inițiativă legislativă prin voința cetățenilor (Art. 73, par. 1) este o amenințare pentru securitatea națională, devenind o țintă pentru acțiunile sale de apărare a autorității legii.

În același context, al considerării problemelor vizînd minoritățile naționale ca amenințări pentru securitatea națională, Raportul SRI se ocupă de asemenea cu grupul etnic al romilor. Raportul consideră exercitarea dreptului la exprimare ca o intenție „*de a exploata în scopuri propagandistice unele incidente care au intervenit în relațiile*

dintre unii membri ai unui grup și alți cetățeni, pe fundalul unor grave fapte anti-sociale și al unor serioase încălcări ale legii”. (p. 7) Apoi, Raportul continuă: „Trebuie să se evidențieze faptul că în conflictele respective actorii principali au fost întotdeauna cetățenii și nu grupurile etnice, și că desfășurarea lor a avut o semnificație strict situațională, locală și interpersonală” (p. 7).

Investigațiile conduse în localitățile unde au avut loc conflicte între romi și alți locuitori arată că aceste conflicte au izbucnit într-adevăr pe fundalul unor grave fapte antisociale și încălcări ale legii². Serviciul Român de Informații nu are competența de a califica drept amenințare la securitatea națională acele opinii care sînt contrare celor exprimate de guvern, fie că se referă la minoritățile naționale ori la alte probleme de interes național.

Raportul SRI declară că „... unele elemente ale romilor³, deformînd realitățile din țara noastră prin denigrare și acuzații, au incitat la acțiuni de natură să afecteze imaginea României în străinătate ...” (p. 7). Exemplul citat în acest sens este cel al lui Sándor Csorkuly (prezentat ca președinte al filialei din Tîrgu-Mureș a Uniunii democrate libere a romilor din România — de fapt, el era președintele Uniunii romilor) care „a furnizat informații denigratoare unor organizații despre conflictul de la Hădăreni, prezentîndu-l distorsionat, nu ca un delict anti-social criminal de drept comun, ci ca o confruntare interetnică” (p.8). Acțiunile date ca exemplu de Raportul SRI se încadrează clar în categoria neînțelegerilor sau protestelor și acuzațiile aduse de Raport încalcă garanțiile constituționale și ale legii securității naționale⁴.

Cel de al doilea Raport SRI — 1994-1995 — abordează de asemenea subiectul „faptelor care pun în pericol, sfîdează sau contestă ordinea constituțională și tind să se abată de la sau să se opună autorității suverane a statului român, fapte care sînt o amenințare pentru securitatea națională”. În acest capitol, raportul face referință la etnicii maghiari, incriminînd „stabilirea unor structuri care în mod deliberat depășesc cadrele legislației interne”. Sub acest titlu sînt enumerate: „adoptarea deschisă, programatică a unor obiective contrare autorității legii”, „propaganda de amploare care (...) pe de o parte defăimează statul român, discreditează politica adoptată de autorități și descrie minoritatea maghiară ca o pretinsă victimă, iar pe de altă parte urmărește să politizeze minoritatea maghiară într-o măsură fără precedent”. Mijloacele privite ca o amenințare la securitatea națională sînt „deciziile și documentele programatice” care „includ precizări explicite legate de autonomie, inclusiv autonomia teritorială, cît și de structuri politice, administrative și sociale care sprijină și conduc la înfăptuirea autonomiei pe baze etnice (Consiliul Reprezentanților Unionali, consiliile de autogovernare naționale și teritoriale, etc.)”. SRI este îngrijorat că asemenea documente „dezvăluie intenția de a se înființa un sistem instituțional separat” pentru „comunitatea autonomă a maghiarilor din România și în special a unui sistem instituțional de administrație locală, doar pentru unitatea teritorială locuită de un procent ridicat de persoane aparținînd minorității maghiare (Consiliul de Auto-governare Națională, Comitetul Consultativ al Secuilor)”.

SRI acuză de asemenea intenția de a se înființa „o rețea monitorizată de educație maghiară în România”, creîndu-se, în unele localități din Transilvania, „instituții pentru învățămînt superior și postuniversitar subordonate unor instituții de învățămînt superior sau altor organisme din străinătate, subsidiate și înzestrate cu materiale educaționale și cadre din străinătate”.

Oricît de surprinzător ar apărea, caracterul amenințător al raportului SRI față de minoritățile naționale, politica de supraveghere continuă a acestei instituții nu a dispărut nici după noiembrie 1996, cînd un partid reprezentînd o minoritate — Uniunea Democrată a Maghiarilor din România — a ajuns la putere. „Raportul cu privire la îndeplinirea datoriilor de către Serviciul Român de Informații, în concordanță cu legea, pentru realizarea securității naționale în perioada mai 1997-mai 1998”, capitolul despre „problemele minorității naționale” include următoarele: „Prin intermediul unor mijloace specifice de propagandă, opinia publică internă și internațională a fost intoxicată (cu îndărătnicie) încontinuu cu idei privind »legitimitatea« schimbărilor de statut al unor regiuni românești, pretinsa discriminare a grupurilor etnice, așa zisul reviriment al xenofobiei și anti-semitismului în România și altele, promovate de elementele extremiste din țară.

În legătură cu obiectivele menționate mai sus, în unele cercuri ale comunităților etnice din țara noastră au pătruns reprezentanți ai entităților interesate, ceea ce a avut ca rezultat tendințe extremiste preluate de cercurile respective, și chiar în propagarea unor idei axate pe cîștigarea unei potențiale autonomii administrative și a separatismului economic pentru unele zone cu un profil demografic specific”.

Ca urmare, SRI continuă să creadă că opiniile legate de existența xenofobiei, antisemitismului în România ori opiniile discutate de minoritățile naționale legate de diferite forme ale autonomiei administrative, sînt o amenințare

pentru statul român. Rezultă că persoanele aparținând minorităților naționale — în special conducătorii lor — sau cele care abordează problema minorităților naționale continuă să fie amenințate de a fi puse sub supraveghere de către SRI. Aceasta este o violare grosolană a relațiilor interetnice în România, cauzată nu (neapărat) de o anumită persoană numită ca Director al Serviciului Român de Informații, ci mai curînd de un comportament instituțional.

Iată de ce autoritățile române trebuie să ia măsuri vizibile și radicale pentru a elimina orice prejudecăți în comportamentul unor instituții cu competență în domeniul securității naționale. Pînă atunci, minoritățile naționale și majoritatea vor continua să se suspecteze reciproc, iar această situație va influența comportamentul diferitelor grupuri etnice.⁵ O asemenea situație vine în contradicție cu spiritul și litera Convenției-cadru.

NOTE

1. Este adevărat că raportul folosește formulări eufemistice ca „*acțiuni de felul celor menționate mai sus ... au avut un caracter izolat și nu au avut efectul așteptat în rîndul membrilor minorității etnice vizate ...*” (p.4) sau „*Trebuie să menționăm ... că persoanele de naționalitate maghiară din țara noastră au dovedit o poziție constructivă și o atitudine corectă în relație cu populația majoritară ...*” (p.5). Aceasta accentuează de fapt mesajul că membrii celor două minorități devin un pericol pentru Statul român în momentul în care militează pentru drepturi altele decît cele acceptate de autorități sau cînd dau o altă interpretare decît autoritățile publice unor evenimente care implică persoane aparținînd atît minorităților cît și majorității.

2. Luînd în considerare atît evoluția evenimentelor cît și contextul general, concluziile trase de unele organizații din România (ca de pildă Comitetul Helsinki Român) și organizații internaționale (Human Rights Watch / Helsinki International, Helsinki Federation for Human Rights, Amnesty International etc.) au arătat că incidentele respective au avut o dimensiune interetnică și că nu au fost nicidecum limitate la o semnificație locală, situațională și interpersonală. Mai mult, această concluzie era inerentă dată fiind neaplicarea (sau aplicarea deficitară) a legii în mai mult de 30 de cazuri de violență manifestată împotriva romilor.

3. Această frază, unde se folosește cuvîntul „element”, este ofensatoare depersonalizînd pe criteriul apartenenței etnice.

4. Serviciul Român de Informații încalcă art. 4, par. 1 al Legii siguranței naționale a României, care stipulează că „*prevederile art. 3 (enumerînd amenințările pentru securitatea națională a României — n. a.) nu pot fi interpretate sau folosite în scopul de a restrînge sau interzice dreptul de a apăra o cauză legitimă, de a exprima un protest ori dezacord de natură ideologică, politică, religioasă, ori de altă natură ...*”.

5. Poziția asumată de raportul SRI oferă argumente acelor membri ai minorităților naționale care vorbesc despre sentimentul de insecuritate trăit de minorități și de necesitatea unor măsuri colective care să le protejeze viața, mergînd pînă la auto-determinare internă, autonomie locală și personală. De pildă, cererea Uniunii Democrate a Maghiarilor din România ca minoritățile să devină un factor constituent al statului — un punct de vedere care este dificil de susținut dacă luăm în considerare criteriile politico-judiciare care guvernează viața unui stat modern — găsește o justificare emoțională în modul în care raportul SRI tratează minoritățile maghiare și rome (În această privință, vezi G. Andreescu, V. Stan, R. Weber, *Studiu asupra concepției Uniunii Democrate a Maghiarilor din România despre drepturile minorităților naționale*, Centrul pentru Drepturile Omului, București, 1994).

Dacă SRI, un organism de stat a cărui datorie îl obligă să vegheze asupra securității naționale într-un mod egal — adică cu privire la toți cetățenii țării — se referă la minorități ca la un pericol potențial pentru securitatea națională, atunci nu este absurd (în legătură cu factorii subiectivi) faptul că aceste minorități se consideră puse în pericol și înstrăinate de statul existent și că își doresc să fie definite ca o componentă distinctă a statului. („*În consecință, maghiarii care și-au dezvoltat o conștiință puternică a identității culturale și naționale specifice sînt priviți ca fiind neloiali față de statul român*”: Anna-Mária Bíró, *Minoritatea maghiară din România*, Informație cadru în timpul Sub-Comisiilor Națiunilor Unite asupra Prevenirii Discriminării și Protecției Minorităților, 12 august 1994.)

Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale

Art. 6

1. *Părțile vor încuraja spiritul de toleranță și dialogul intercultural și vor lua măsuri efective pentru promovarea respectului reciproc, înțelegerii și cooperării dintre toate persoanele care trăiesc pe teritoriul lor, indiferent de identitatea etnică, cultură, lingvistică ori religioasă a acestora, îndeosebi în domeniile educației, culturii și al mijloacelor de informare.*

2. *Părțile se angajează să ia măsuri corespunzătoare pentru a proteja persoanele care ar putea fi victime ale amenințărilor sau actelor de discriminare, ostilitate sau violență, datorită identității lor etnice, culturale, lingvistice sau religioase.*

Paragraful 1 și 2

Descriere

Autoritățile române acționează constant în vederea prevenirii și a combaterii oricărei forme de discriminare rasială, de xenofobie și de intoleranță și în vederea creării condițiilor necesare pentru o amplă răspîndire a valorilor democratice și a drepturilor omului, în spiritul toleranței și al înțelegerii în cadrul societății românești.

Cadru juridic

Constituție

Articolul 30, paragraful 7

„Sînt interzise de lege (...) îndemnul (...) la ură națională, rasială (...) sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial sau la violență publică.”

Articolul 29, paragraful 4

„În relațiile dintre culte sînt interzise orice forme, mijloace, acte sau acțiuni de învrăjbire religioasă.”

Codul penal al României

Articolul 166

„Propaganda în vederea instaurării unui stat totalitar, săvîrșită prin orice mijloace, în public, se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 5 ani și interzicerea unor drepturi.”

Articolul 317

„Propaganda naționalist-șovină, ațîțarea urii de rasă sau naționalitate, dacă fapta nu constituie infracțiunea prevăzută în art. 166, se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 5 ani.”

Articolul 318

„Împiedicarea sau tulburarea libertății de exercitare a vreunui cult religios, care este organizat și funcționează potrivit legii, se pedepsește cu închisoare de la 1 lună la 6 luni sau cu amendă.”

Articolul 247

„Îngrădirea, de către un funcționar public, a folosinței sau a exercițiului drepturilor vreunui cetățean, ori crearea pentru acesta a unor situații de inferioritate pe teme de naționalitate, rasă, sex sau religie, se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 5 ani.”

Structuri

Fundația națională română pentru coordonarea campaniei tineretului contra rasismului, antisemitismului, xenofobiei și intoleranței (RAXI) reunește reprezentanți ai instituțiilor guvernamentale competente în lupta contra formelor de discriminare și intoleranță, reprezentanții organizațiilor neguvernamentale interesate și organizațiile de tineret, membri ai partidelor politice etc.

Măsuri luate

Măsuri specifice au fost luate la nivelul sistemului educațional, vizînd formarea tinerilor, în general, și a funcționarilor guvernamentali însărcinați de a pune în practică legea, în particular, conform principiilor și valorilor promovate de actele internaționale relative la drepturile omului la care România ia parte, incluzînd Convenția internațională pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială.

Un vast program de educație în domeniul drepturilor omului a fost conceput și pus în aplicare, adresîndu-se atît funcționarilor guvernamentali, universitarilor cît și marelui public. Astfel în toate facultățile de drept se studiază, ca disciplină distinctă, „Drepturile omului” ce constituie un domeniu prioritar în formarea magistraților, avocaților, funcționarilor însărcinați a veghea la punerea în aplicare a legii. Drepturile omului constituie, de asemenea, un obiect de studiu pentru Academia de poliție și Școala Națională de Administrație, ca și la nivelul școlilor primare și secundare, fiind inclus în cursurile de educație civică și de drepturile omului. Se introduce studiul istoriei și culturii persoanelor aparținînd minorităților etnice în manualele de istorie; s-a prevăzut un număr de lecții speciale pe teme privind violența și intoleranța; s-au organizat programe educative cu caracter intercultural (festivaluri, tabere de

vacanță pentru elevii de diverse origini etnice); s-au organizat numeroase seminarii relativ la drepturile și obligațiile fundamentale ale cetățenilor români, incluzând persoanele aparținând minorităților naționale. În plus, la cererea persoanelor aparținând minorităților naționale, învățământul se desfășoară bilingvă, ca în cazurile liceului româno-croat din Carașova, al școlii româno-polone din Solonețu Nou (de la prima clasă pînă la a opta), a seminarului româno-turc din Medgidia.

Un număr semnificativ de manifestări dedicate drepturilor persoanelor aparținând minorităților au fost organizate de Consiliul pentru Minoritățile Naționale (în cooperare cu Consiliul Europei, Comitetul Helsinki, Proiectul pentru Relațiile Etnice etc.), de Institutul Român al Drepturilor Omului, Centrul European pentru Studiile Etnice și Comunicarea Socială a Academiei Române. De exemplu, Centrul european a organizat în 1996, un proiect finanțat de Consiliul Europei intitulat „Cultură-Comunicare-Comunitate” avînd drept scop crearea structurilor locale pentru a combate xenofobia și intoleranța; a unui mecanism de comunicare interculturală și de dialog între diverse grupuri profesionale și mass-media; îmbunătățirea comunicării interetnice pentru a răspunde problemelor sociale ale persoanelor aparținând grupurilor etnice; stimularea creșterii responsabilității și a interesului ziaristilor față de problemele minorităților. Aceste reuniuni și dezbateri au ocazionat o apropiere deschisă a relațiilor interetnice și s-au bucurat de o largă difuzare prin posturile de radio naționale și locale, prin televiziune și presa scrisă.

În 1998 Guvernul român a alocat în jur de 55 miliarde de lei (circa 193.750 dolari SUA) pentru proiectele comune vizînd combaterea rasismului și intoleranței.

Fundația națională pentru campania contra rasismului, antisemitismului, xenofobiei și intoleranței a organizat conferințe, colocvii, seminarii și mese rotunde pe teme specifice, ca „Atelierele toleranței”, „Tineretul și campania contra rasismului, antisemitismului, xenofobiei și intoleranței” etc. Toate activitățile au fost larg mediatizate pentru a sensibiliza oamenii cu privire la lupta contra discriminării și intoleranței.

În plus, Guvernul României, în cooperare cu Consiliul Europei, Biroul OSCE pentru Instituțiile Democratice și Drepturile Omului și cu UNESCO, a organizat la București (între 23 și 26 mai 1996) un seminar internațional avînd ca temă toleranța. Această reuniune a oferit cadrul unui dialog deschis asupra rolului educației, al mijloacelor de comunicare în masă și al comunităților locale în promovarea unei atitudini de toleranță și înțelegere.

În România, numeroase organizații neguvernamentale au ca obiect protecția drepturilor omului, lupta contra intoleranței, discriminării rasiale și xenofobiei și reprezintă componente active ale societății civile.

Raportul paralel

Comentariu la art. 6, par. 1.

O problemă fundamentală legată de relațiile etnice în România este folosirea limbajului agresiv, fie ca propagandă rasistă, șovinistă și xenofobă a conducătorilor politici, ori ca diseminare prin mass-media a stereotipurilor negative legate de minoritățile naționale.

Exemplele sînt mult prea numeroase și larg răspîndite pentru a da o imagine cuprinzătoare asupra acestui tip de discurs. A fost folosit în mod constant imediat după revoluția din decembrie 1989 și pînă acum.

Am inclus mai jos cîteva exemple „clasice” care au fost invocate anterior în diferite studii de caz, pentru că au creat un stil specific de discurs agresiv.

(1) „*Tare mă tem că, în ritmul acesta, dacă sîntem zgîndăriți la infinit, vom mai face un galop de sănătate pînă în acel minunat oraș al ceardașului și al femeilor disponibile, și acolo vom rămîne o perioadă, ca să mai asigurăm pacea, în această zonă, măcar pînă în anul 2000 — nu dorim să se ajungă pînă aici, nimănui nu-i plac campaniile militare, dar, în fața alternativei Ungurii la București sau României la Budapesta, vă dați seama ce variantă vom alege și care îi muzica aceea care ne place nouă*” — Corneliu Vadim Tudor: „*Atenție la Ungaria! (4)*”, în **România Mare**, nr. 17, Anul I, 28 septembrie 1990.

(2) „*O paralelă între grija noastră față de românii din Basarabia și grija Budapestei față de maghiarii din Transilvania nu se poate face, pentru simplul motiv că noi avem drepturi istorice asupra pămînturilor cuprinse între Prut și Nistru în timp ce ungurii n-au nici un fel de drept nu numai asupra Transilvaniei, dar nici măcar asupra Cîmpiei Panoniei, pentru acolo au locuit strămoșii noștri geto-dacii. Din toleranții Europei, acești nobili reprezentanți ai celor mai primitive triburi asiatice au ajuns să de-a omul afară din casa lui, să facă pe jandarmul în zonă, să amenințe și să țină sub teroare, populații cu mult mai vechi și mai civilizate decît ei.*” — Corneliu Vadim Tudor: „*Atenție la Ungaria! (5)*”, în **România Mare**, nr. 18, Anul I, 5 octombrie 1990.

(3) „*Vom adauga la toate acestea și atacurile bestiale ale trenurilor de către hoarde asiatice zăpăcite de alcool și de ură sangvinară, care îi bat pe bieții români cu lanțurile și cu ciomegele numai pentru că vorbesc românește!*” — Corneliu Vadim Tudor: „*Atenție la Ungaria! (5)*”, în **România Mare**, nr. 18, Anul I, 5 octombrie 1990.

(4) „*Va să zică unгурii, care sînt asiatici, ne împiedică pe noi, care sîntem latini și europeni, să reintrăm în concertul de valori al continentului nostru!*” — Corneliu Vadim Tudor: „*Ardealul, Ardealul, Ne cheamă Ardealul! (Scrisoare deschisă domnului Ion Iliescu)*”, în **România Mare**, nr. 27, Anul I, 12 octombrie 1990.

(5) „*Recent, mai mulți criminali itineranți, care operau prin trenuri, au fost arestați: firește, toți sînt de naționalitate maghiară.*” — Corneliu Vadim Tudor: „*Atenție la Ungaria! (6)*”, în **România Mare**, nr. 19, Anul I, 12 octombrie 1990.

(6) „*Pe aici nu se trece, stimați iredentiști maghiari și foarte prețuiți trădători de țară români, noi nu credem în varianta voastră pentru Casa Comună Europeană, așa sîntem noi, mai ciobani, mai primitivi, nu ne place să fim slugi și grăjdari pe la alții, vrem să domnim în casa sufletelor noastre, n-aveți absolut nici un spor, mutați-vă gîndul, colonizați mai degrabă pusta aia, sau închiriați pămînturi prin Siberia și Asia, dar obișnuiți-vă cu ideea că Ardealul va fi veșnic românesc.*” — Corneliu Vadim Tudor: „*Atenție la Ungaria! (3)*”, în **România Mare**, nr. 16, Anul I, 21 septembrie 1990.

(7) „*Nu vrem să supărăm pe nimeni, dar dacă acest popor va fi batjocorit pe mai departe și agitat cu bună știință, va veni vremea cînd forțele sănătoase ale acestei țări vor solicita un Referendum Național care să stabilească dacă trădătorii de țară dovediți pot sau nu pot să mai rămînă aici, iar dacă nu — atunci să fie expulzați definitiv! Pentru liniștea României, a peste 20 de milioane de români, merită să ne lipsim de cîteva uscături, indiferent ce va zice oculta occidentală.*” — Corneliu Vadim Tudor: „*Trădarea de țară*”, în **România Mare**, nr. 9, Anul I, 3 august 1990.

(8) „*Pentru liniștea și binele României este imperios necesară organizarea unui REFERENDUM NAȚIONAL prin care poporul acestei țări să hotărască expulzarea imediată a tuturor acelor care se fac vinovați de lezarea demnității naționale, de uneltire împotriva statului român, de trădare a intereselor vitale ale României! Este singura cale de a scăpa de bandiți, dar și de a-i ocroti totodată — pentru că, altminteri, îi va linșa populația.*” — Corneliu Vadim Tudor: „*Abolirea granițelor?*”, în **România Mare**, nr. 20, Anul I, 19 octombrie 1990.

Folosirea limbajului agresiv și a stereotipurilor negative a continuat și după ce partidele politice extremiste au intrat în opoziție. Un studiu datat din 1998 oferă ca exemple de limbaj agresiv împotriva comunității romilor, următoarele fragmente: „*romii, care fură, jefuiesc și îi atacă pe români*” (TVR1); „*oamenii au dreptul să-și cunoască drepturile, dar și datorile. Se pare că grupul etnic al romilor mai are încă mult de învățat în această privință.*” (Vocea României). Uneori, discursul împotriva romilor se amestecă cu discursul împotriva evreilor: „*Cei care au pus mîna — prin pozițiile lor administrative — pe aceste resurse sînt țigani și evreii. Țigani și evreii (inclusiv cei recent sosiți în România) ies în evidență printre celelalte grupuri etnice care populează țara noastră și s-au integrat alături de români în societatea română. [Se pare că] ei au plănuț să-i subjuge pe români făcînd uz de diferite planuri și mijloace; dar cu același scop: să-i înrobească pe români din punct de vedere economic, să le anihileze libertatea în propria lor țară*” (România Mare).

Din iulie 1997 și pînă în noiembrie 1998, ministrul György Tokay (UDMR), care răspundea de Departamentul pentru Protecția Minorităților Naționale, a informat Parchetul General asupra folosirii afirmațiilor (făcute de senatorul Corneliu Vadim Tudor), pancartelor (la meciurile de fotbal Steaua- Miercurea Ciuc și Dinamo-Rapid, articolelor șovine (publicate de Ion Drăgușanu în ziarul **Bucovina**). Parchetul a respins cererea de a începe procedurile pe baza art. 317 al Codului penal român, cu următorul motiv: „*Propaganda naționalist-șovină, ațîțarea urii de rasă sau naționalitate, dacă fapta nu constituie infracțiunea prevăzută în art. 166, se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 5 ani.*”

În consecință, putem afirma că, deși unele instituții publice au încercat să restrîngă manifestările rasiste, șovine, antisemite (fie folosite ca propagandă politică ori constînd în diseminarea stereotipurilor negative), statul român nu a reușit să-și îndeplinească sarcinile decurgînd din art. 6 al Convenției-cadru. Limbajul agresiv este larg răspîndit și foarte sonor. Doar o singură persoană a fost condamnată în România pe baza art. 317 al Codului penal, la o sentință de doi ani cu suspendare pentru un articol antisemit, în ciuda virulenței și răspîndirii acestui tip de limbaj.

Prin caracterul său jignitor, amenințător, limbajul șovin și antisemit pune în pericol relațiile interetnice în România. Deși Codul penal român menționează asemenea fapte, prevederile respective nu sînt aplicate. Puține alte lucruri sînt tot atît de importante și imperative ca o politică menită să pună capăt limbajului agresiv.

Unele din măsurile care trebuie să fie luate, sînt:

- reprezentanții statului (președintele, miniștri, etc.) ar trebui să ia poziție împotriva unor asemenea manifestări;
- este necesară elaborarea unei politici vizînd mass-media, capabilă să contracareze rasismul, șovinismul și antisemitismul;
- aplicarea legislației curente — Legii audio-vizualului, Codului penal, capabilă să restrîngă folosirea limbajului agresiv;
- dezvoltarea unei legislații anti-discriminatorii.

Comitetul de miniștri al Consiliului Europei ar putea recomanda adoptarea de către statul român a unui proiect de lege asupra eliminării oricărei forme de discriminare, înaintat de către Departamentul pentru Protecția Minorităților Naționale, care include prevederi legate de folosirea limbajului agresiv în mass-media și a stereotipurilor negative în legătură cu minoritățile naționale.

Comentariu la art. 6, para. 2

În România, romii sînt ținta cea mai comună a discriminării. Maghiarii sînt de asemenea discriminați, în special cu privire la posibilitatea de a fi numiți în poziții înalte în armată, poliție și serviciile de informații. Cu excepția unui număr mic (sub procentul populației maghiare din România), este greu de demonstrat că identitatea lor etnică este motivul pentru care maghiarii sînt rareori numiți în poziții de conducere în structurile militare.

Principalele forme de discriminare a romilor sînt următoarele:

- discriminarea în economie, în privința angajării și profesiei;
- discriminare cu privire la accesul la servicii administrative și juridice, de sănătate, alte servicii publice;
- discriminare în domeniul accesului la educație;
- discriminare legată de accesul în locuri publice;

Anunțuri ca cele de mai jos sînt dovezi solide ale unei asemenea discriminări:

- „*nu angajăm ... țigani*”;
- „*intrarea țiganilor în acest restaurant nu este permisă*”;
- „*vindem apartament / nu pentru țigani în această clădire*”.

Nici una din companiile sau publicațiile care au tipărit asemenea anunțuri nu au fost sancționate pînă acum; nu au fost nici cei care folosesc discriminarea în domeniul angajării sau ai vînzării de bunuri, servicii, etc. În 1998 Departamentul pentru Protecția Minorităților Naționale a urgentat Parchetul să instituie măsuri împotriva companiilor care au pus asemenea anunțuri: „*S.C. Grizzly Guard angajează ... bodyguards. Exclus romi*”, ori „*Seleționăm [S.C. MGD Style SRL] 500 de gardieni pentru securitate din sectorul 2, 3 și 4 București. Vîrsta: 21 pînă la 45. Romii sînt excluși.*” Parchetul a refuzat cererea de instituire a măsurilor.

În România, principiul nediscriminării este cuprins în Constituția Română și în documentele internaționale în domeniu, care sînt parte a legislației interne. Dar nici o parte a legislației nu incriminează discriminarea ca atare, și folosirea articolelor 317 sau 247 ale Codului penal în domeniul discriminării este dificilă, discutabilă și insuficientă. La sfîrșitul lui 1999, Departamentul pentru Protecția Minorităților Naționale a înaintat Guvernului un proiect de lege pentru eliminarea oricăror forme de discriminare, care cuprinde toate formele posibile de discriminare și introduce mijloace — inclusiv amenzi — pentru a-i convinge pe cei care practică discriminarea. Odată legiferat, proiectul actual ar fi fost primul instrument eficient împotriva discriminării în România.

Iată de ce Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei ar putea grăbi România să adopte acest proiect de lege, ca o măsură de aplicare de bună voie a principiilor Convenției Cadru.

Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale

Art. 14

Părțile se angajează să recunoască dreptul fiecărei persoane aparținînd unei minorități naționale de a învăța limba sa minoritară.

2. În ariile locuite tradițional sau în număr substanțial de persoane aparținînd unei minorități naționale, dacă există o cerere suficientă, Părțile vor depune eforturi pentru a asigura, în măsura posibilului, și în cadrul sistemului

lor educațional, ca persoanele aparținând acestor minorități să beneficieze de posibilități corespunzătoare de învățare a limbii lor minoritare ori de a primi o educație în această limbă.

3. Paragraful 2 al acestui articol se va aplica fără a se aduce atingere învățării limbii oficiale ori predării în această limbă.

Raportul României

Paragrafele 1, 2 și 3

Descriere

În România accesul la educație este garantat și organizat în maniera de a asigura șanse egale tuturor cetățenilor României, fără deosebire de condiție socială sau materială, sex, rasă, naționalitate, apartenență politică sau religioasă.

Statul Român garantează dreptul persoanelor aparținând minorităților naționale de a învăța limba lor maternă și de a putea fi instruiți în această limbă.

În același timp, legea română stabilește obligația studiului și asimilării limbii române.

Cadru juridic

Constituție

Articolul 32, Dreptul la instrucție

(2) „Învățământul de toate gradele se desfășoară în limba română.”

(3) „Dreptul persoanelor aparținând minorităților naționale de a învăța limba lor maternă și dreptul de a putea fi instruite în această limbă sînt garantate; modalitățile de exercitare a acestor drepturi se stabilesc prin lege.”

(4) „Învățământul de stat este gratuit, potrivit legii.”

(7) „Statul asigură libertatea învățămîntului religios, potrivit cerințelor specifice fiecărui cult. În școlile de stat, învățămîntul religios este organizat și garantat prin lege.”

Legea învățămîntului nr. 84 din 24 iulie 1995, a fost modificată și completată de Legea nr. 131 din 29 decembrie 1995.

Articolul 5

„Cetățenii români au drepturi egale de acces la toate nivelele și formele de învățămînt, fără deosebire de condiție socială sau materială, de sex, rasă sau naționalitate, de apartenență politică sau religioasă.”

Articolul 7

(1) „Învățămîntul de stat este gratuit.”

(3) „Învățămîntul de stat este finanțat din bugetul de stat și din bugetul local.”

Articolul 8

(1) „Învățămîntul de toate gradele se desfășoară în limba română. În fiecare localitate se organizează și funcționează clase cu limba de predare română.”

(2) „Dreptul persoanelor aparținând minorităților naționale de a învăța limba lor maternă și de a putea fi instruite în această limbă sînt garantate, în condițiile prezentei legi.”

(3) „Studiul și însușirea în școală a limbii române, ca limbă oficială de stat, sînt obligatorii pentru toți cetățenii români, indiferent de naționalitate.”

(4) „Atît în învățămîntul de stat, cît și în cel particular, documentele școlare oficiale se întocmesc în limba română.”

Articolul 9

(1) „Planurile învățămîntului primar, gimnazial, liceal și profesional includ religia ca disciplină școlară. În învățămîntul primar religia este disciplină obligatorie, în învățămîntul gimnazial este opțională, iar în învățămîntul liceal și profesional este facultativ. Elevul, cu acordul părintelui sau al tutorelui legal instituit, alege pentru studiu religia și confesiunea.”

(2) „Culte recunoscute oficial de stat pot solicita Ministerului Învățămîntului organizarea unui învățămînt specific, corespunzător necesităților de pregătire a personalului de cult, numai pentru absolvenții învățămîntului

gimnazial sau liceal, după caz. Ele răspund de elaborarea programelor de studii, care se aprobă de către Secretariatul de Stat pentru Culte și de Ministerul Învățământului.”

Articolul 11

(3) *„Prozelitismul religios este interzis în școli.”*

Articolul 12

(2) *„Organizarea și conținutul învățământului nu pot fi structurate după criterii exclusiviste și discriminatorii de ordin ideologic, politic, religios sau etnic. Nu sînt considerate a fi structurate după criterii exclusiviste și discriminatorii unitățile și instituțiile de învățămînt create din nevoi de ordin religios sau lingvistic, în care predarea corespunde alegerii părinților sau tutorilor legali instituții ai elevilor.”*

Capitolul XII

Învățământul pentru persoanele aparținînd minorităților naționale

Articolul 118

„Persoanele aparținînd minorităților naționale au dreptul să studieze și să se instruiască în limba maternă la toate nivelurile și formele de învățămînt, în condițiile prezentei legi.”

Articolul 119

(1) *„În funcție de necesitățile locale, se pot organiza la cerere, în condițiile legii, grupe, clase, secții sau școli cu predarea în limbile minorităților naționale.”*

(2) *„Alineatul (1) al acestui articol se va aplica fără a se aduce atingere învățării limbii oficiale și predării în această limbă.”*

Articolul 120

(1) *„Limba și literatura română se predau în învățămîntul primar după programe de învățămînt și manuale școlare elaborate în mod special pentru minoritatea respectivă. În învățămîntul gimnazial și liceal, Limba și literatura română se predau după programe de învățămînt și manuale școlare identice cu cele pentru clasele cu predare în limba română.”*

(2) *„În învățămîntul gimnazial și liceal, Istoria românilor și Geografia României se predau în limba română, după programe și manuale identice cu cele pentru clasele cu predare în limba română. Examinarea la aceste discipline se face în limba română. În învățămîntul primar, aceste discipline se predau în limba maternă.”*

Articolul 121

„Elevilor aparținînd minorităților naționale care frecventează unități de învățămînt cu predarea în limba română li se asigură, la cerere și în condițiile legii, ca disciplină de studiu, limba și literatura maternă, precum și istoria și tradițiile minorității respective.”

Articolul 122

(1) *„În învățămîntul de stat profesional, liceal — tehnic, economic, administrativ, agricol, silvic, agronom — cît, și în învățămîntul postliceal, pregătirea de specialitate se face în limba română, asigurîndu-se, în funcție de posibilități, însușirea terminologiei de specialitate și în limba maternă.”*

(2) *„În învățămîntul medical universitar de stat, în cadrul secțiilor existente, pregătirea de specialitate se poate face în continuare în limba maternă, cu obligația însușirii terminologiei de specialitate în limba română.”*

Articolul 123

„În învățămîntul universitar de stat se pot organiza, la cerere și în condițiile prezentei legi, grupe și secții cu predarea în limba maternă pentru pregătirea personalului necesar în activitatea didactică și cultural-artistică.”

Articolul 124

„În învățămîntul de toate gradele, concursurile de admitere și examenele de absolvire se susțin în limba română. Concursurile de admitere și examenele de absolvire pot fi susținute în limba maternă la școlile, clasele și specializările la care predarea se face în limba maternă respectivă, în condițiile prezentei legi.”

Articolul 125

„Ministerul Învățământului asigură, în limba de predare, pregătirea și perfecționarea personalului didactic, precum și manuale școlare și alte materiale didactice.”

Articolul 126

„În conducerea unităților și a instituțiilor de învățământ în care există grupe, clase sau secții cu predare în limbile minorităților naționale se asigură o reprezentare proporțională a cadrelor didactice din rîndul minorităților, cu respectarea competenței profesionale.”

Infrastructura statului

Responsabilitatea principală în realizarea acestui drept revine Ministerului Educației Naționale.

Măsuri luate

Învățământul de stat fiind gratuit, statul român suportă toate cheltuielile pentru învățarea limbii române sau pentru învățământul de stat în limba maternă a persoanelor aparținînd minorităților.

Planurile de învățământ, programele școlare și manualele școlare necesare în procesul didactic în limba maternă a persoanelor aparținînd minorităților naționale sînt asigurate de Ministerul Educației Naționale.

Învățarea și învățământul în limba maternă a persoanelor aparținînd minorităților naționale beneficiază de asemenea de cadre de învățământ calificate provenind, majoritatea, din rîndurile aparținînd minorității respective.

Raportul paralel

Comentariu la art. 14, para 1 și 2

În legătură cu dezbaterile publice asupra acestui subiect, consider că România trebuie să acționeze în spiritul Acordului Internațional asupra Drepturilor Civile și Politice adoptate de ONU în 1969 și ratificat de România în 1974. Art. 27 al Acordului prevede: *„În acele state în care există minorități etnice, religioase ori lingvistice, persoanelor aparținătoare acestor minorități nu li se va interzice dreptul, în comunitate cu alți membri ai grupului lor, de a se bucura de propria lor cultură, de a profesa și practica propria lor religie, sau de a-și folosi propria lor limbă”*. În concordanță cu interpretarea Comitetului de la Geneva pentru Drepturile Omului care examinează violarea Acordului, art. 27 cuprinde un drept al persoanelor aparținînd minorităților naționale iar statul care este parte în Acord are obligația să ia măsuri în conformitate cu aspirațiile minorităților etnice.

Trebuie să menționăm că maghiarii din România sînt minoritatea cea mai numeroasă din Europa (în afară de fostele țări CSI). Dorința de a-și întemeia propriile instituții de învățământ superior a fost exprimată în urma unei ample consultări și prin programele UDMR (o organizație politică care a fost votată de marea majoritate a populației maghiare). Trebuie să menționăm și faptul că învățământul superior în limba maghiară are tradiție istorică în Transilvania. În consecință, consider ca pozițiile luate împotriva posibilității de a înființa, în principiu, o universitate de stat în maghiară, reprezintă o violare a însuși spiritului Acordului Internațional asupra Drepturilor Civile și Politice.

Este semnificativă maniera în care liderii politici care conduc țara, Ministerul Educației Naționale și o parte semnificativă a presei a răspuns la pretențiile minorității maghiare. Anumite personalități politice și oficialități ale statului au prezentat imaginea falsă a instituțiilor de învățământ în limbile minorităților, menită să creeze confuzie și să manipuleze opinia publică. Unul din cele mai semnificative documente de acest tip a fost publicat în august 1998 de către Secretariatul de Stat pentru Învățământul Superior, intitulat *„Segregarea etnică a învățământului superior din România este inoportună”*. Documentul afirmă că: *„Secretariatul de Stat pentru Învățământul Superior a fost în mod constant confruntat cu cereri urgente pentru segregarea etnică, sub diferite forme instituționale care, dacă le categorizăm sînt cuprinse între înființarea unor secții și facultăți cu administrație proprie pe criterii etnice și pînă la înființarea universităților de stat cu predare în limba maghiară.”* (Expresiile folosite de Ministerul Educației Naționale se adaugă altora de același gen, ca de pildă *„federalizarea învățământului”*, *„enclavizarea educației”*, *„dezvoltarea învățământului pe baze etnice”*.¹ Documentul afirmă: *„sincer, ar trebui să admitem că proporțiile și calitatea învățământului superior în limba maternă, așa cum este astăzi organizat în România, sînt dincolo de orice comparație cu situația din Europa sau chiar din oricare parte a lumii.”*

Subiectul standardelor internaționale legate de învățământul superior în limbile minorităților

Unul din subiectele invocate pentru a se refuza înființarea unei universități în limba maghiară este lipsa standardelor internaționale în domeniu. Într-adevăr, niciunul din documentele internaționale la care România a aderat, adoptate de structuri interguvernamentale importante, nu include ca standard înființarea universităților de stat în limba maternă. De fapt, noțiunea de „standard internațional” aplicabil învățământului superior este fără conținut. Standardele internaționale reprezintă măsuri minime la care statele trebuie să consimtă pentru a asigura protecție minorităților naționale (în acest caz). Pentru că problema învățământului superior este pusă exclusiv în cazul minorităților bine reprezentate, cu o cultură bine dezvoltată, rezultă că în cazuri excepționale, standardele internaționale nu sînt aplicabile — o dată ce ele se aplică „în general”. Din această cauză, în domeniul învățământului superior, spiritul mai curînd decît regulile legii internaționale ar trebui să fie invocat. Un rol semnificativ îl joacă modelele prin care anumite state și-au rezolvat probleme similare în circumstanțe analoage. Modelele naționale nu fac parte din legea internațională, dar joacă oarecum rolul cutumei.

Spiritul documentelor internaționale

Spiritul documentelor internaționale în domeniu izvorăște din Acordul Internațional asupra Drepturilor Civile și Politice. Există, pe de altă parte, recomandări în domeniu „specializate”, aplicate de organizații interguvernamentale nu prin procedura validării ca atare, ci mai curînd prin pozițiile exprimate de grupurile de experți sub egida lor. Ca de exemplu: „Recomandările de la Haga asupra Drepturilor la Educație ale Minorităților Naționale” (elaborate sub egida Fundației pentru Relații Interetnice și a Înalțului Comisar pentru Minorități Naționale al OSCE, 1996). Art. 17 al documentului stipulează: *„Persoanele aparținînd minorităților naționale au dreptul de a accede la învățământul superior în limba proprie dacă s-a demonstrat o cerință adevărată și dacă există o justificare numerică... Persoanele aparținînd minorităților naționale pot de asemenea să urmărească modalități și mijloace de a-și înființa propriile instituții de învățămînt superior”*. Articolul 18 este îndeosebi semnificativ: *„În situațiile în care o minoritate națională și-a menținut și a controlat, în istoria sa recentă, propriile sale instituții de învățămînt superior, acest fapt va trebui să fie recunoscut în determinarea modelelor de urmat”*. De fapt, dreptul la instituții cu valoare identitară reprezintă o cerință a tuturor convențiilor internaționale pentru protecția minorităților care sînt legal obligatorii pentru România.

Amintim de asemenea că Recomandarea 1353 a Consiliului Europei asupra accesului minorităților la învățământul superior, adoptată de Adunarea Parlamentară în 27 ianuarie 1998, afirmă în art. 6 (VI): *„guvernele ar trebui să recunoască libertatea fundamentală de angajare în activități de învățămînt superior și de a înființa instituții în acest scop; asemenea instituții ar trebui să fie susținute oficial o dată ce s-a dovedit calitatea lor satisfăcătoare — pe o bază nediscriminatorie și corectă — și s-a demonstrat o cerință adevărată; limba nu ar trebui să fie un criteriu pentru recunoașterea instituțiilor sau a calificărilor.”*

Luînd în considerare numărul și dezvoltarea culturală a minorității maghiare din România, am putea să afirmăm că dacă documentele citate mai sus nu sînt aplicabile pentru aceasta, atunci nu ar fi aplicabile pentru nici o altă comunitate din Europa.

În consecință, Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei ar trebui să recomande Parlamentului Român să interpreteze prevederile actualei Legi a Învățământului (din 1999), care stipulează posibilitatea persoanelor aparținînd minorităților naționale să se bucure de universități multiculturale de stat ca posibilitatea de a avea universități de stat în limba maternă.

NOTA

1. Se califică pretențiile minorității maghiare de a înființa o universitate de stat în limba maghiară ca „*segregare etnică a învățămîntului*”, „*enclavizare a educației*”, „*dezvoltarea educației pe baze etnice*” etc., reprezintă o încercare de a acuza minoritatea maghiară pentru „vina” de a cere unele condiții socotite ca necesare pentru a-și proteja și dezvolta identitatea națională. A acuza o comunitate minoritară pentru exprimarea idealurilor sale reprezintă un act de ostilitate și o incitare la reacții șovine față de acea minoritate. Dreptul unei minorități de a-și face publice idealurile reprezintă o componentă a dreptului său la identitate. Nu acest drept poate fi contestat ci, mai curînd, dacă acesta ar fi cazul, motivația și realismul opțiunilor comunității.